

LA TERCERA CARLINADA A TORREDEMBARRA: ELS DOCUMENTS CARLISTES (1873-1875)

La majoria dels investigadors del carlisme –encara és necessària una definició més exhaustiva d'aquest terme– en els seus articles i comunicacions presenten la queixa de la manca d'estudis objectius sobre el tema, ja que la història, segons es diu, sempre l'escriuen els vencedors.

El present treball intenta defugir aquest convencionalisme ja que investiga el període conegut com a tercera carlinada, en l'àmbit geogràfic del Camp de Tarragona, i concretament a la vila de Torredembarra, basat en els documents del *Ejército Real de Cataluña*, documents oficials que arribaven com a correspondència a l'Ajuntament de Torredembarra.

Amb això volem dir que s'observarà aquest període històric des del punt de vista del bàndol que posteriorment conegué la derrota: el carlista. D'aquesta manera, analitzant els seus documents, podrem conèixer els seus comandaments, les seves intencions, posicions, demandes i accions, i també les seves dificultats.

Als estudis realitzats fins al moment sobre Torredembarra s'exposa que la vila va ser durant tot el segle XIX un punt de marcat caràcter liberal. Mitjançant l'anàlisi dels documents citats no volem contradir aquesta afirmació, ans al contrari, pretenem reforçar-la, vistes les relacions dels poders fàctics de Torredembarra davant les exigències carlistes, contrastant les accions preses pel poble i l'ajuntament amb les declaracions dels documents facciosos.

Els documents a què fem referència els hem trobat a l'Arxiu Municipal de Torredembarra, després de vèncer alguna dificultat. I és que l'arxiu torrenc no és obert al públic; la seva consulta és més aviat restringida, no hi ha un arxiver professional, la majoria dels documents són d'època recent, la seva ordenació és bastant deficient, etc. Tot i això hem de regraciar les persones que ens van posar en el camí d'aquesta investigació: Pep Bargalló, Pere Anguera, i les noies de l'ajuntament, que ens van tractar amb molta amabilitat durant els dies que hi vàrem treballar.

Les cartes carlines les vam trobar en una carpeta que contenia una gran quantitat de documents, desordenats i de diferents èpoques; són totes corresponent a l'Ajuntament i pertanyen a diverses entitats; les que més ens van sorprendre són les del *Ejército Real de Cataluña*, ja que són els documents oficials dels "perdedors".

Es pot dir que no són unes cartes homogènies, ja que unes estan escrites a mà, altres a mà amb l'encapçalament d'impremta, i altres no són més que models d'ofici, de caire general i adreçades a qualsevol població i amb espais en blanc per omplir i situar la informació específica per a cada localitat. Unes es presenten sense segell de cap tipus, altres sí que en tenen, i algunes, fins i tot, en tenen dos. L'encapçalament és sempre el mateix *Ejército Real de Cataluña*, (excepte una que el porta de la Intendència), el segon encapçalament pot ser de diferents tipus: *Delegación General de la Provincia de Tarragona*, *2º Batallón de Tarragona*, *Administración General de este Principado*, etc. Els remitenters i signants són també diversos: *el Delegado General*, *el Jefe de la Brigada*, *Teniente General* o *el Jefe Superior de la Hacienda*. De vegades la mateixa persona exerceix diferents càrrecs, i d'altres vegades, amb el pas del temps, el càrrec canvia de mans. Exactament el mateix succeeix amb les localitats des d'on es cursen les comunicacions, ja que són diverses: Marmellà, Sant Boi de Lluçanès, etc., però l'indret que més sovinteja és: *Campo de Honor*. S'ha de destacar també la dificultat en la lectura, que pot portar a una errònia interpretació de les dades, i també de les dates; per exemple, es pot confondre 1872 i 1873 o 1873 i 1875, amb tot el confusionisme que això pot comportar.

Finalment, hem de destacar que a més de tractar els documents carlistes, s'han consultat els més significatius de l'altre bàndol per tal de contrastar els fets més remarcables de la guerra a la localitat, i comprovar si existeixen coincidències de dates, fets comuns, enfrontaments, etc. També s'ha consultat, no cal dir-ho, bibliografia especialitzada.

SITUACIÓ HISTÒRICA

Després d'uns anys de resignada somnolència, la situació creada per "La Gloriosa", la Revolució de 1868, proporcionà al moviment carlista nous arguments per a un nou despertar. Espanya es trobava sense monarca com a conseqüència del destronament d'Isabel II i l'Església havia perdut influència. Coincidint amb aquests fets, Juan de Borbón abdicava en el seu fill Carlos María de los Dolores, el Carlos VII dels carlistes. En aquests moments, però, els carlistes estaven dividits en dos bàndols: els activistes i els legalistes; o el que és el mateix: els que propugnaven l'enfrontament militar com a solució a la problemàtica en què es trobava el país i, d'aquesta manera, imposar els seus postulats (bloc format per veterans de guerra i el mateix duc de Madrid), i aquells que optaven per la via electoral i parlamentària, amb el lema de "*No a la Guerra Civil*" (R. CARR, 1990, p. 322), dirigits per Nocedal.

Com a conseqüència de la derrota electoral de 1871, després dels bons resultats obtinguts el 1869, la facció legalista se separa dels carlistes, Nocedal dimiteix i es prepara la situació per a una nova guerra civil (el mateix Carlos la declarà de Ginebra estant el 14 d'abril de 1872). L'aixecament tingué incidència a Navarra i a Catalunya, on l'infant Alfonso, germà del pretendent, fou nomenat cap de l'exèrcit. A la nostra demarcació l'enfrontament començà oficialment el 21 d'abril amb el ban del brigadier governador militar, Benito Franch, que declarava l'estat de guerra (J. VERNET, 1989, p. 124).

La guerra, en les seves primeres temptatives, fallà al nord, però al Principat les muntanyes s'ompliren de guerrillers carlistes, que lluitaven contra la imposició d'un monarca estrany, sota el lema "*Abajo el extranjero*" (R. OYARZUN, 1969, p. 339).

Amb l'abdicació d'Amadeu de Savoia i la proclamació de la I República, el conflicte agafà més embranzida i, fins i tot, els carlistes arribaren a tenir a Catalunya més efectius que el mateix govern (situació provocada potser pel desinterès del govern central, més preocupat per les revoltes cantonals i la posició al nord; amb tot, però, es va organitzar el cos "*Voluntarios de la República*", i Castellar mostrà un gran interès ja que la situació a mitjans d'any arribà a ésser preocupant a causa de la por constant i la inseguretat a la qual es veia sotmesa la població pels setges que feien les partides carlistes, comandades per caps locals com Barenys, Quico, Martinet o el capellà de Flix, bons coneixedors del terreny on es desenvolupava la contesa.

És aquest any mateix quan s'inicia la correspondència dels comandaments carlins, el *Ejército Real de Cataluña*, amb l'ajuntament de Torredembarra.

ELS DOCUMENTS

El primer porta data del 5 d'abril de 1873, va signat pel tinent coronel José B. Moore, i s'avisava que tots els "*mozos*" que s'apunten a l'exèrcit republicà "*serán pasados por las armas*", si ho declaren, o, si han ingressat en caixa, el pare haurà de pagar una multa de 200 duros; de la mateixa manera l'ajuntament també serà multat amb la quantitat de 500 duros, si aconsegueix les disposicions del govern republicà. Si no s'observen les lleis carlistes, i no col·laboren avisant dels moviments als enemics, seran passats per les armes. Finalment fa una referència als soldats carlistes que es van acollir a l'indult ofert pel *Capitán General de Cataluña* el 5 de maig de 1872 a tots els carlins que s'entregessin cedint les seves armes (mesura adoptada pel gran auge que van assolir les partides en aquella època) (J. VERNET, 1989, p. 129). Els ordena que es reintegrin a la força de la qual procedien, en el termini de 24 hores; en el cas contrari seran passats per les armes.

El segon document, del 12 d'abril, també el signa J. B. Moore i ja fa referència al tema econòmic: diu que només s'han d'entregar diners a l'ajuntament quan ell mateix ho mani, i sense tenir en compte cap dels documents que li lliu-

rin. La finalitat d'aquesta mesura pot ser tant per impedir que es pagui a l'administració republicana, com per evitar confusions i prevenir els beneficis que extreuen gent sense escrúpols, en temps de guerra.

Hi ha una carta, datada a Tarragona el 15 d'abril de 1873, procedent de la *Comandancia General de la Provincia de Tarragona. Columna de Operaciones*, signada pel brigadier Salamanca, en la qual, coneixent la situació bel·licosa de la zona i el perill que amenaça la vila, es pren la decisió d'enviar-hi un destacament "*para defender los intereses de los liberales de esa población y proteger las cobranzas de contribuciones de los carlistas y de todo ataque*". Es parla del fortí (el castell dels Icart), que s'ha d'habilitar per compte de l'ajuntament per a l'allotjament de tropa i oficials, i així mateix de la feina de vigilància que han de tenir els serenos. També es fa una referència a Altafulla, en el sentit que si els seus liberals, animats pel moviment que hi ha a Torredembarra, decideixen fortificar-se o armar-se tindran tot el seu suport, així com el de la gent i el de les tropes presents a Torredembarra. Les obres de fortificació de Torredembarra s'iniciaren tot seguit, ja que en l'acta del 17 d'abril hi ha un comentari sobre les obres de defensa.

Els dirigents carlistes enviaren una altra carta, datada el 25 d'abril i procedent de la *Delegación General de la Provincia de Tarragona* (les dues anteriors de J. B. Moore eren del 2° *Batallón de Tarragona*), signada pel delegat general Rafael Caballé en la qual s'ordena que no es doni ni es pagui res a ningú que no siguin els comandaments del *Ejército Real* i la resta dels dirigents dels estaments carlins, tret d'alguna situació excepcional, però sempre amb un document que ho justifiqui.

Els carlins devien conèixer l'estat de fortificació i defensa de Torredembarra en contra d'ells, ja que, la nit del 26 de maig, els caps carlins Valle i Quico calen foc a l'estació de ferrocarril. La notícia de l'ocupació de Torredembarra va sorprendre a molta gent, i ho podem comprovar en el diari del burgès tarragoní Francesc de Paula Ixart i Vives que, el dia 27 de maig escriu: "*los carlistas, en número de ochocientos, han entrado la noche pasada en la importante villa de Torredembarra, llevándose a varias personas de rehenes y pidiendo para su rescate el importe de un año de contribución que dicen sube en aquel pueblo a unos cuatro mil duros. Han quemado la estación de ferrocarril, desarmado a los voluntarios de la República y tomado varios caballos de propietarios*"; continua, i conclou la notícia, el dia 28: "*los rehenes que ayer tomaron los carlistas de Torredembarra, se sabe han sido rescatados mediante la cantidad pedida sin que bayan sido maltratados*" (S.-J. ROVIRA, 1989, p. 122).

Els documents del *Gobierno Militar de Tarragona* fan referència en diverses ocasions a aquesta ocupació, i així mateix a la cessació del pagament als voluntaris (que havien estat desarmats) i a d'altres qüestions. A partir d'aquest moment la situació d'incertesa i d'inseguretat planarà sobre la població fins al final de la contesa. S'ha de fer ressaltar que cap document carlista no fa referència a l'ocupació, però també s'ha de dir que després, els carlistes consideraran Torredembarra com un poble aliat (o com a mínim sota la seva òrbita), i exigiran el pagament de la contribució i així mateix altres col·laboracions.

El 4 de juliol de 1873, arribà una carta signada per Ramon Virgili, comandant d'un regiment de Tarragona, escrita des de la Juncosa de Montmell, en la qual s'exigeix una relació de tots els terratinents de la vila, juntament amb la quantitat que els correspon satisfer trimestralment de contribució, i també la llista dels que estan al descobert. Aquesta informació s'ha de fer arribar a la Juncosa en dos dies, si no s'haurà de pagar una multa de mil rals.

Del 28 d'octubre tenim tres documents. El primer és un ofici, del delegat José Gibert (*Administrador Militar de la Provincia de Tarragona*), pel qual s'avisava el venciment del primer i segon trimestre de la contribució de l'any econòmic (1 juliol 1873 - 30 juny 1874), i els recàrrecs per retard o pagament per la força. El segon és un altre ofici de Rafael Caballé, el *Delegado General*, en el qual es comunica que l'ajuntament torrenc ha de pagar, de contribució, la quantitat de 30.665 rals 52 cèntims. Es pot dir que en aquesta carta s'observa un tracte preferent a Torredembarra pel fet de considerar-la aliada, però es recorda el que pot passar si no es paga. El tercer també el signa R. Caballé, però prové de la *Administración General de este Principado*; es tracta de 12 disposicions sobre "*la mala inteligencia com que [...] interpretan las leales disposiciones de esta Administración*", les quals són per a l'Exèrcit Reial i despeses de guerra, i per evitar els abusos als contribuents en cobrar més del que disposa Carlos VII. Amb aquest document es constata l'existència d'ajuntaments o persones concretes que treuen profit de la situació, per la qual cosa s'intenta prevenir-ho.

La següent carta carlina és del 1874. Aquell any la guerra continuava amb intensitat i els carlins eren amos de quasi tot Catalunya (R. OYARZUN, 1969, p. 386). Referint-nos a les comarques del sud hem de dir que foren l'escenari d'importants fets d'armes. Si d'un costat l'exèrcit carlí del Maestrat pressionava sobre les poblacions d'una banda i altra de l'Ebre –Tortosa i Amposta– i feia incursions cap a l'interior de la província de Tarragona, de l'altre, diverses partides s'havien aixecat a les comarques veïnes i algunes de les quals –la del Capellà de Flix, la del Nen de Prades, per exemple– varen adquirir una gran notorietat cometent actes de violència i exercint una pressió fiscal que afectava el normal desenvolupament de l'activitat econòmica (A. DUARTE, 1992, p. 32). Fets com aquests, corroboren el que succeí fins aleshores a Torredembarra –i el que succeirà més endavant– i contradiuen totalment el que afirma J.M. Prats que "*al Camp els carlins reprenen la lluita: és l'inici de la tercera carlinada, que passarà de llarg per Tarragona, només l'esperonaran els clergues*" (J.M. PRATS, 1989, p. 133).

Cap al març, mossèn Tristany entra a El Vendrell amb 3.000 homes (A. DUARTE, 1992, p. 29). Aquesta informació la trobem més detallada al diari de F. de P. Ixart, on el 3 de març, es llegeix: "*una numerosa partida de tres o quatre mil homes mandada por Tristany ha penetrado en esta provincia y corre por los alrededores de Reus i Valls, que han tenido temores de ser atacados*"; i afegeix, l'endemà, que "*la partida carlista de que hablé en apuntes de ayer se ha corrido hacia la parte de el Vendrell cuya población se ha dicho atacaba hoy. De ésta ha salido*

una columnita que no ha pasado de Torredembarra, sin duda por no tener suficiente fuerza para atacar a la facción" (S.-J. ROVIRA, 1989, p. 126).

Podríem afirmar que, en el temps que va de l'atac carlista del 26-27 de maig de 1873 fins a aquest moment, Torredembarra ha estat controlada pels carlistes, almenys indirectament, i ben segur que una futura anàlisi dels documents del bàndol governamental permetrà aclarir el dubte.

La primera carta de 1874 és de l'1 d'abril; conté dotze disposicions referides a un nou impost sobre correus i comunicacions. El fet que l'inici de la correspondència sigui l'abril és prou significatiu ja que coincideix amb una intensificació de la guerra (R. VALLVERDÚ, 1989, p. 508). Aquest escrit prové de Sant Boi de Lluçanès, de la *Administración General de Hacienda*, i va signat per Francisco Solá, *Jefe Superior de la Hacienda*. Junt amb aquesta carta en tenim una altra, del 5 d'abril, firmada també per F. Solá, però ara com a *Intendente General* i des de la *Delegación General de Hacienda de la Provincia*, en la qual es diu que es doni compte del contingut de la primera a l'estanquer, l'administració de correus, el carter i a tot el veïnat.

La nit del 15 d'abril es produí un fet remarcable en l'evolució de la guerra a Torredembarra, ja que hi hagué un enfrontament entre ambdós bàndols. El mateix dia havien estat fortificats els castells de Torredembarra i Altafulla, per protegir el telègraf, que s'acabava d'instal·lar aquell mateix dia. El dia anterior ja s'havia constatat la presència de personatges sospitosos pels voltants dels pobles, i en arribar el capvespre la lluita, que continuà tota la nit, fins que fugiren a trenc d'alba. A banda dels soldats ferits per uns i altres, les conseqüències directes de l'enfrontament foren: un increment de la dotació defensiva, tant en homes com en materials, una recompensa econòmica per als defensors i una proposició d'ascens als comandaments del "fuerte" (P. ANGUERA, 1986, p. 42).

Aquesta situació és un indicatiu clar de l'alliberament del poble del domini carlista (i posa en dubte l'existència real d'aquest domini), ja que rep un atac per part d'una partida, i es reinicien les obres al "fuerte". S'ha de fer constar, a nivell general, la pèrdua d'hegemonia dels carlistes a Catalunya, que s'agreujarà cap a final d'any.

Les circumstàncies de l'atac vénen remarcades i justificades per una carta del 17 d'abril, signada pel *Jefe de la Brigada* José B. Moore. Diu que ha estat informat que diversos pobles de Tarragona s'estan fortificant, o el que és el mateix, s'estan tornant rebels. A aquests pobles se'ls avisa que si es fortifiquen o bé acullen *Voluntarios de la República* no només podran ser objecte de les conseqüències de la guerra sinó que també quedaran subjectes a una contribució extraordinària de vint mil a dos-cents mil duros, i la informació s'ha de fer pública al veïnat mitjançant pregó.

Als documents del mes d'abril s'hi afegeixen un parell més, dos corresponents al maig que són els primers d'una sèrie de vuit documents. En el del dia 6, escrit per J. B. Moore, *Jefe de la Brigada de Tarragona*, de la Llacuna estant, s'informa que s'haurà de pagar la contribució al *Delegado de Administración*, Pedro Gisbert, tan aviat com arribi la present comunicació. En el segon també

del dia 6, Rafael Caballé, des de Marmellà i davant les dificultats, la manca de pagament i l'abús de les contribucions, dicta cinc disposicions per intentar evitar aquestes qüestions. Ací veiem els obstacles amb què topen les forces carlines i això no només pel que indica la carta, sinó per la forma en què és presentada; els documents anteriors, amb disposicions com ara el del 28 d'octubre, o el del 1 d'abril d'aquest mateix any, eren impresos, tirats en sèrie, i aquest en canvi és fet a mà.

El següent escrit porta data del 7 de maig, i figura adjunt a la carta del dia anterior, signada per J. B. Moore. En ell el *delegado* Pedro Gispert, des de Marmellà, comunica que és en aquesta població, seu de la *Delegació General de Tarragona*, on s'ha d'entregar els diners de la contribució.

El 8 de maig enviaren una altra comunicació en la qual Rafael Caballé, *Delegado General*, també des de Marmellà, exhorta al pagament de la contribució en aquell poble (ja s'ha complert el termini de pagament del quart trimestre de l'any econòmic corrent), i així mateix que se li presentin els documents de la matrícula industrial.

El 9 de maig, tenim dues missives, una fa referència als urgents problemes econòmics del moviment carlí, i l'altra resulta un xic ideològica, ja que l'*intendente general*, Francisco Solá, des de l'*Administración General de Hacienda de este Principado* a Sant Boi de Lluçanès, presenta set articles pels quals s'anul·la la propietat actual dels béns desamortitzats a l'església pels anteriors governs. A l'altra, l'*intendente general de la Administración General de este Principado*, també a Sant Boi de Lluçanès, Rafael Caballé, dicta un augment del 3% en el pagament de la contribució de 1874-75, juntament amb cinc disposicions. Aquesta puja és justificada per la morositat d'algunes poblacions i per les despeses que ocasiona haver de conquerir-les.

El document del 13 de maig, també tramès per R. Caballé, és similar al del 8 i s'anuncia que s'ha arribat al termini del quart trimestre, presenta un aire més desconfiat ja que es diu "*no se hará sordo a mis avisos*".

El 15 de maig tenim un ofici idèntic al del 28 d'octubre, però aquest cop fa referència al venciment del tercer i quart trimestre, va signat pel *delegado* Pedro Gispert.

En aquestes missives, fetes amb un estil imperatiu i a vegades amenaçant, s'observa la rebel·lia econòmica de Torredembarra, es constata la seva posició com a plaça liberal per la qual cosa s'exposa a conseqüències com les del 27 de maig de 1873 o del 15 d'abril de 1874, que són les que es van produint al llarg de la contesa i que retrata Àngel Duarte quan diu: "*Atacs al ferrocarril Barcelona-Tarragona, exempcions i robatoris, talls a les comunicacions, burots improvisats al vell mig dels camins, fins i tot demandes de contribució a Reus, són algunes de les manifestacions més punyents del bloqueig que la guerra provocava en l'activitat social i econòmica*" (A. DUARTE, 1992, p. 33). Aquesta situació feia dels carlistes una espècie de "*bandolerismo político*" (R. CARR, 1990, p. 329).

Dos mesos i mig després tenim una altra comunicació, de l'1 d'agost, del mateix caire que les anteriors. Pedro Gispert, el *delegado del distrito*, des de la

Juncosa, indica, per ordre de J. B. Moore, que l'Ajuntament reculli els trimestres de contribució en concepte de préstec forçós, i els lliurin en el termini de tres dies a la Juncosa "*de lo contrario tomará otras medidas*". Aquest és l'últim document de 1874.

Del 1875, any en què la guerra baixà d'intensitat, i la causa carlista va perdre gran part de la seva empena per la Restauració Borbònica, només tenim dos documents.

En el primer, de l'11 de maig, el *Jefe de la 2ª Brigada de Tarragona*, Juan Baró, des de la Llacuna, ordena que es paguin les contribucions territorials al delegat del seu districte, que es troba en un lloc dit "Manso Arbonés". Hi observem un caire més coercitiu, està escrit a mà i té un clar caràcter amenaçador, ja que si no paguen es veuran obligats a "*tomar medidas poco satisfactorias para ese municipio...*"

Finalment, Pablo Gens, *Comandante del 12ª Batallón de Tarragona*, el 27 d'agost de 1875, envia una missiva a l'*alcalde popular de Torredembarra* des de la Juncosa del Montmell, en la qual torna a fer referència al tema econòmic; exigeix que es pagui un deute "*la cantidad de 3000 \$ á cuenta de la contribución que se halla adeudando*", i de nou utilitza termes coactius: "*Me reservo en caso de incumplimiento de esta comunicación todo aquello que en perjuicio de Vdes. podré ocasionar por varios conceptos*". Aquestes dues crides ens semblen una mica fora de lloc, ja que a Torredembarra i les seves contrades ja no hi ha perill, com ho indica una carta del *Gobierno de la Provincia de Tarragona*, del 6 de març de 1875, en la qual es comunica a l'ajuntament que no cal que continui enviant "*el parte diario de la guerra y los carlistas*" (aquesta informació era un element fonamental perquè els dirigents governamentals coneguessin l'evolució del conflicte i els esdeveniments en els diversos pobles de la província). D'aquesta manera l'exigència de Pablo Gens arriba alguns mesos després que les institucions ja hagin deixat de donar importància als moviments carlins per la zona.

El document definitiu per marcar la fi de la guerra és una invitació a l'ajuntament de Torredembarra, datada el 8 de març de 1876, per part de la *Diputación Provincial de Tarragona* per assistir als actes que es duran a terme per a la celebració de la pau.

CONCLUSIONS

De l'anàlisi pormenoritzada, de les 21 cartes del *Real Ejercito de Cataluña*, conservades a l'arxiu de Torredembarra, en podem extreure una sèrie de conclusions, deduïdes tant del que exposen els documents com de les seves característiques. Obtindrem una primera interpretació sobre el que succeí a Torredembarra durant el període de 1873 a 1875, l'època més intensa de la tercera carlinada, però hem de recordar que només s'ha estudiat la correspondència d'un dels bàndols i alguna carta de l'altre, de manera que tenim una visió restringida de l'evolució de la contesa. Així, les nostres conclusions faran refe-

rència, sobretot, al bàndol carlí globalment, no només en allò referent a aquesta zona geogràfica. Per a un coneixement més ampli de l'època caldrà investigar la resta de documents existents a la població.

En primer lloc, sorprèn la gran quantitat de comandaments i càrrecs que té el bàndol carlista; això ho veiem reflectit a les firmes, no tan sols de dirigents militars (*Jefe de Batallón*, etc.), sinó que també n'hi consten de diferents autoritats civils: *Jefe Superior de la Hacienda*, *Intendente General*, etc., tant a la província com al Principat. A vegades, les missives contenen disposicions i fan referència a la legalitat vigent. Aquests dos aspectes ens indiquen que el bàndol dels facciosos no es reduïa a l'exèrcit carlista, sinó que podem parlar d'un "estat carlista" paral·lel al que governava a Madrid, i que devia comptar amb tots els estaments necessaris: Exèrcit, Administració i Hisenda, i que, per tant, devia actuar com a tal: dictant lleis, recaudant impostos, imposant contribucions, reclutant gent, i imposant càstigs als infractors. No sembla que els components d'aquest estat tinguessin en compte que eren ells, els de nova planta i consideren el govern de Madrid com el rebel i l'usurpador. Així, aquest estat devia tenir tota una organització al principat de Catalunya, però, no ho oblidem, amb les restriccions i dificultats pròpies que ofereix un període de guerra. Això ho veiem reflectit en el nombre de localitats que se citen a les cartes: significa que es va canviant de "capital" o seu de les institucions segons els esdeveniments bèl·lics. Així, doncs, hi haurà comunicacions des de Marmellà, La Juncosa o Sant Boi de Lluçanès segons la data o l'òrgan que trameti la carta. També observem la capacitat d'alguns dirigents per exercir diversos càrrecs, com ara Francisco Solà (*Gefe Superior de la Hacienda*, *Intendente General*) o Rafael Caballé (*Delegado General*, *Jefe Superior de la Hacienda*).

Les comunicacions són signades per dirigents no militars (excepte J. B. Moore, personatge clau, o Juan Baró), és a dir, que caps com Tristany, Quico, o el Capellà de Flix no intervenen per res en els assumptes de l'administració. Això reafirma la tesi que els carlistes eren quelcom més que un exèrcit, i obre la possibilitat que existís un exèrcit "estamental", lligat a l'administració, dirigit per militars de carrera com Moore, a part de les partides que arribaren a dominar tot l'interior de Catalunya.

Com hem pogut veure, la major part de les cartes fan referència al tema econòmic, el problema més greu d'aleshores, i que s'arriba a convertir en un instrument per mantenir el domini a les poblacions, ja que la manca de pagament era motiu suficient per dur a terme un atac amb totes les seves conseqüències. La Hisenda disposava d'un sistema de control financer de la població, mitjançant la contribució (que cadascú pagui el que li correspon, segons es llegeix a la carta del 4 de juliol de 1873), i assignaven a cada poble la quantitat corresponent (a Torredembarra, la suma de 30.665 rals 52 cèntims).

Pel que fa a la influència de la guerra a Torredembarra, hem d'esmentar les reparacions i reformes al castell (*el fuerte*), i a part, naturalment, de l'ocupació, els atacs, i les exigències de pagament de contribució.

Si la vila inicià la guerra mantenint-se al bàndol de la legalitat al govern sorgit de la Revolució de setembre, hi ha indicis que es va veure obligada a passar-se al bàndol carlista després de l'ocupació per la força i el saqueig a final de maig de 1873. Va romandre una temporada sota l'òrbita carlista (d'aquella època, no conservem correspondència de la reacció), fins al moment en què els responsables del govern local se subleven mitjançant la insubmissió fiscal, negant-se a pagar la contribució, com ens ho indiquen els retards a què fan referència les cartes de maig de 1874; de totes maneres, es podrien haver negat també al pagament al bàndol legal, aprofitant la confusió bèl·lica i el reinici de les fortificacions al castell, juntament amb el posterior atac a mitjans de mes. Podem considerar aquesta versió després d'una primera anàlisi de la informació, tenint en compte les dades de què disposem. D'altra banda, els fets que ens indiquen que es tracta d'una ocupació són que es deixés de pagar els voluntaris de la República, ara desarmats, és a dir, que ja no fan la seva funció; que no es duguin a terme reparacions al fort; també el tipus de les cartes que a partir d'aquest moment i fins al maig de l'any següent arriben a la vila. El que ens portaria a pensar el contrari és que es duguin hostatges, i que no arribin tropes d'ocupació o simplement guarniment en forma de soldats carlins de cap tipus; tampoc no tenim notícia de cap procés d'apropiació de béns, ni de reformes, etc. Contrastant aquestes dades podem concloure que més que una ocupació real va ser una consideració d'aliat de l'ajuntament de Torredembarra per part dels comandaments carlins. L'ajuntament i molt possiblement el poble no es va fer ressò d'aquesta consideració i, de la manera que podia, va desoir les ordres i recomanacions dels carlins, no pagant la contribució, etc. Aquest procés es clou amb la fortificació del castell i l'atac d'una partida carlina.

Disposem de més documents interessants, encara que alguns presenten dificultats d'interpretació, per exemple, existeix un "*Plan de defensa*" per la vila que declara la seva posició com a poble defensor de la República, i fóra d'importància cabdal per completar la informació obtinguda, però es dona el cas que no és datat, tot i que deu pertànyer a l'any 1873, de manera que fa impossible la seva ubicació i interpretació juntament amb d'altres documents correlatius.

Finalment, volem insistir en el fet que aquesta investigació s'ha fonamentat només en els documents carlins; si, d'una banda, això ens permet observar els esdeveniments sense el filtre imposat pels vencedors, també és cert que ens en deixa una visió més reduïda.

Javier García Puerto

BIBLIOGRAFIA

- ANGUERA, Pere: "El foc a Torredembarra. Aportació a la història de la darrera carlinada", *Recull de treballs* 3, (1986): 39-51.
- BAHAMONDE, Àngel: "España en democracia. El Sexenio, 1868-1874", *Historia de España*. Madrid: Historia 16 1996.
- BALCELLS, Albert: *Cataluña contemporánea I (s. XIX)*. Madrid: Siglo XXI 1977.
- CARR, Raymond: *España 1808-1975*. Barcelona: Ariel 1990.
- DUARTE i MONTSERRAT, Àngel: *Possibilistes i Federals. Política i Cultura republicanes a Reus (1874-1899)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs 1992.
- OYARZUN, Roman: *Historia del Carlismo*, Madrid: Alianza Editorial 1969.
- PRATS, J.M.: "El s. XIX al Tarragonès. Aspectes polítics" dins AA.DD. *Història del camp de Tarragona*. Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona 1989.
- RIUS i BARBERÀ, Aurora: "Roda de Berà en el Sexeni Revolucionari (1868-1874)", *Recull de treballs* 3 (1986): 53-75.
- ROVIRA i GÓMEZ, Salvador-J.: "La tercera carlinada vista des de Tarragona (1872-1876)", *Miscel·lània ribetana* (1989): 115-142.
- ROVIRA i GÓMEZ, Salvador-J. I ANGUERA, Pere: *Història de Torredembarra. Segles XVIII-XX*. Torredembarra: Ajuntament de Torredembarra 1984.
- VALLVERDÚ i MARTÍ, Robert: *El Suport de la Milícia Nacional a la revolució Burgesa a Reus (1793-1876)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs 1989.
- VERNET, Joan: *El Sexeni Revolucionari de la Selva del Camp 1868-1874*. Reus: Edicions del Centre de Lectura 1989.